

**Софийски университет
„Св. Климент Охридски”**

Исторически факултет

Катедра по история на България

Държавната институция
Президиум на Народното събрание
(1947 – 1971)

Автореферат

на дисертация

за придобиване на образователна и научна степен
“доктор”

Научен ръководител:
проф. д.и.н. Любомир Огнянов

Докторант:
Лазар Желязков Щирков

София – 2011

Според Търновската Конституция (1879 г.) Третата българска държава е “монархия наследствена и конституционна, с народно представителство”. Така след Освобождението функциите на държавен глава се изпълняват от княз (от 1911 г. – цар), разполагащ със значителни правомощия. На него и на депутатите в парламента (свикван от монарха) принадлежи законодателната власт, а държавният глава утвърждава и обнародва приетите закони. Монархът е и върховен главнокомандващ на въоръжените сили, упражнява надзор върху изпълнителната власт (определя председателя на Министерския съвет, назначава и уволнява министри), представлява страната в международните ѝ отношения с други държави.

След 9 септември 1944 г. в България настъпват радикални политически, икономически, социални и културни промени. Една от тях е назначаването на отечественофронтовско Регентство, което просъществува до обявяването на България за република през септември 1946 г. Тогава се учредява Временно председателство на Народната република, което поема функциите на държавен глава до приемането на новата Конституция на страната през декември 1947 г. Тя предвижда създаването на Президиум на Народното събрание (ПНС) – една изцяло нова държавна институция, непозната до този момент в новата и най-новата българска история.

През периода 1947-1971 г., в условията на републиканско управление на страната, Президиумът на Народното събрание изпълнява ролята на колективен държавен глава в политическата система на България. Самият модел е взимстван от Съветския съюз, където съществува Президиум на Върховния съвет на СССР. След Втората световна война такива колективни държавни органи възникват и в други страни от Югоизточна Европа – Югославия, Албания, Румъния. Различията между едноличния държавен глава и колективния орган се изразяват както в тяхната роля в

държавното управление, така и във взаимоотношенията им с останалите държавни органи и в начина на вземане на решения.

В досегашните исторически изследвания ПНС не е проучван, а в научните трудове на юристи се разглеждат главно функциите на тази институция като колективен държавен глава.

В дисертационния труд „Държавната институция Президиум на Народното събрание (1947-1971)“ се разкрива цялостно какво всъщност представлява ПНС и каква роля играе в политическата система на страната. За целта са прави анализ на съответните текстове от Конституцията на НРБ (1947 г.), Закона за Президиума на Народното събрание (1948 г.) и други законодателни актове, очертаващи неговото място в системата на държавните органи. С много факти от практическата дейност на ПНС е разкрита зависимостта на тази висша държавна институция в България от управляващата Българска комунистическа партия и нейните ръководни органи – ЦК на БКП и Политбюро на ЦК на БКП. Обект на проучване са и отношенията на ПНС с Народното събрание, Министерския съвет, органите на съдебната власт и местните органи на държавната власт, както и въздействието на издаваните от Президиума на Народното събрание актове върху работата на различните други държавни институции в страната.

От изворите, които използва авторът на дисертацията, на първо място трябва да се посочи фонд 117 (Народно събрание) на Централния държавен архив (ЦДА), в който се съдържат основната част от архивните материали, отнасящи се до Президиума на Народното събрание. Много пълно са използвани и дадените за съхранение в ЦДА архивни материали на ЦК на БКП (от бившия Централен партиен архив). Освен във фонд 1 Б (ЦК на БКП), в който има редица решения, отнасящи се до ПНС за неговите състави, за смяната на отделни негови членове и т. н., информация за ПНС се намира и в някои от личните фондове на ръководни дейци на БКП –

фонд 146 Б (Георги Димитров), фонд 147 Б (Васил Коларов), фонд 203 Б (д-р Минчо Нейчев) и др. Сведения по темата се намират и във фонд 28 (Национален съвет на Отечествения фронт) и фонд 136 (Министерски съвет).

От периодичния печат са използвани „Държавен вестник” (от 1950 г. до 1962 г. носи името „Известия на Президиума на Народното събрание”), както и вестниците „Работническо дело” и „Отечествен фронт”.

При изследване на институцията Президиум на Народното събрание ценен източник на информация са публикуваните документи, от които особен интерес представляват правилниците за устройството и работата на Президиума на Народното събрание и стенографските дневници на VI Велико народно събрание и на I-V Народно събрание (дн. XXVII-XXXI Народно събрание).

В хронологичните си граници дисертацията обхваща целия период на съществуването на Президиума на Народното събрание – от 1947 до 1971 г.

Изложението в дисертационния труд е структурирано в три глави.

Първа глава е озаглавена **“Президиумът на Народното събрание като висш орган на държавната власт”** и съдържа пет параграфа – “Нормативна база”, “Устройство”, “Формиране на съставите”, “Председателската длъжност” и “Администрация”.

Първият параграф започва с преврата от 9 септември 1944 г., когато на власт идва правителството на Отечествения фронт и назначава нов Регентски съвет. Обърнато е внимание върху факта, че от есента на 1944 г. в управлението на страната главната роля принадлежи именно на правителството на ОФ, докато Регентският съвет стои на по-заден план.

Разгледан е и ходът на събитията, довели до приемането на новата българска Конституция през декември 1947 г., на основата на която се създава Президиумът на Народното събрание.

В края на 1945 г. НК на ОФ и ЦК на БРП (к) предлагат някои промени в основния закон на страната, за да го “поставят в съгласие с изисквания на новото време”. Народното събрание обсъжда повдигнатия въпрос. Същевременно опозиционните партии реагират остро срещу евентуални конституционни промени, а подобни на техните виждания има дори и сред част от членовете на една от влизашите в ОФ партии – НС “Звено”.

През 1946 г. държавно-политическият живот на страната взема нови насоки на развитие. На 15 септември България е обявена за “Народна република” и монархията е ликвидирана. Ето защо и Регентството престава да съществува, а функциите на държавен глава започва да изпълнява колективен орган – Временно председателство на Народната република.

През октомври с. г. са проведени избори за VI Велико народно събрание, което трябва да изработи новата българска Конституция. Изборите са спечелени от отечественофронтовската коалиция (БРП (к), БЗНС, БРСДП, НС “Звено” и Радикалната партия), получаваща 366 места в парламента, а опозицият блок (БЗНС – Никола Петков, БРСДП (о) и един независим) взема останалите 99 места.

В разглеждания параграф е обърнато внимание както на проекта за Конституция на ОФ, така и на четирите опозиционни проекта, съставени съответно от Демократическата партия, Българската лига за защита на правата на човека и гражданина (изготвен от проф. Венелин Ганев), проф. Стефан Баламезов и БЗНС – Никола Петков.

Проектът на ОФ за основен закон на страната първоначално е синтез между някои буржоазни конституции и тази на СССР от 1936 г. До декември 1947 г., когато Великото народно събрание приема републиканската Конституция от нея са премахнати всички “остатъци от буржоазен парламентаризъм”. Причината е, че през 1947 г., след като България урежда международното си положение чрез подписването на Парижкия мирен договор (10 февруари с. г.), управляващите засилват

репресивните мерки спрямо опозицията. Това дава отражение и върху процеса на изготвяне на българската Конституция. Влияние върху проекта оказва и влошаването на взаимоотношенията между СССР и САЩ, а резултатът за България е, че под съветски натиск започва изграждането на държавно-политическа система, много близка до съществуващата в СССР.

Колкото до “буржоазните” проекти за нов основен закон на страната, то и четирите проекта показват желанието на авторите им в България да се изгради конституционна система, подобна на съществуващите модели в западноевропейските държави. По този начин трябва да се избегне възможността за установяване на тоталитарно управление.

В глава III на приетата на 4 декември 1947 г. Конституция на НРБ се разглеждат върховните органи на държавната власт. Там намират място и текстовете за Президиума на Народното събрание, а основните функции, които той има, се разглеждат в чл. 35: насрочва парламентарни избори, свиква Народното събрание, обнародва гласуваните закони; дава задължителни за всички тълкувания на законите; издава укази; упражнява правото на помилване; учредява ордени и почетни звания и награждава с тях; представлява НРБ в международните ѝ отношения; назначава и отзовава по предложение на правителството дипломатически и консулски представители в чуждите страни и приема акредитираните към него чужди представители; ратифицира и денонсира сключените от правителството международни договори; когато Народното събрание не заседава, обявява по предложение на правителството положение на война в случай на нужда от неотложно изпълнение на международни задължения за взаимна отбрана срещу агресия; обявява по предложение на правителството обща и частична мобилизация и военно положение; когато Народното събрание не заседава, по предложение на председателя на Министерския съвет освобождава от длъжност и назначава отделни членове на правителството; отменя постановления и разпореждания на правителството, ако те не

съответстват на Конституцията и законите; насрочва допитване до народа въз основа на решение на Народното събрание; назначава и уволнява по предложение на правителството висшия команден състав на въоръжените сили на НРБ; назначава и уволнява по предложение на правителството главнокомандващия на въоръжените сили; опрощава несъбираеми държавни вземания; решава въпросите, с които бъде натоварен от Народното събрание; извършва всички действия, които със закон му бъдат възложени.

През февруари 1948 г. е приет Закон за Президиума на Народното събрание, с който се уточняват по-подробно функциите му. В него е посочена възможността на ПНС да образува свое Бюро (председателят, един от подпредседателите, секретарят и двама членове), което да изпълнява някои от по-малко отговорните задължения в определени случаи. Законът предвижда, че по въпросите на вътрешния си ред ПНС издава правилник.

През 1954 г. Правилникът за вътрешния ред на ПНС е изменен и осъществяваните от Бюро на Президиума на Народното събрание функции са редуцирани. По-късно въпросното Бюро е заменено от Ръководство на ПНС, съставено от председателя, двамата подпредседатели и секретаря.

През декември 1962 г. се приема нов Правилник за устройството и работата на ПНС, който през 1966 г. е изменен.

Във втория параграф на първа глава, разглеждащ устройството на Президиума на Народното събрание, се посочва начинът за избиране на ПНС от депутатите, срокът на пълномощията му (до избирането на нов състав на ПНС, дори и в случай, че парламентът е разпуснат предсрочно). На заседанията на ПНС могат да присъстват депутати, министри и др.

Самият ПНС се състои от 19 члена – председател, двама подпредседатели, секретар и 15 члена.

Постоянните комисии на ПНС са негови вътрешни и спомагателни органи, подпомагащи го в дейността му. Броят им през годините е различен – от пет до седем.

В следващия параграф се разглежда формирането на съставите на Президиума на Народното събрание. Между 1947 и 1971 г. в тях са избирани общо 66 лица, някои от които – повече от един път. Разпределени по партийна принадлежност, представителите на БКП (до края на 1948 г. – БРП (к)) са 44 лица, на БЗНС – 11, на БРСДП – 2, на НС “Звено” – 2, на Радикална партия – 1, безпартийни – 6. Трябва да се отбележи, че след като през 1948 г. БРСДП се влива в БРП (к), двамата социалдемократи в ПНС – Димитър Нейков и Добри Бодуров, стават членове на комунистическата партия. В различни състави на ПНС са избирани безпартийни, някои от които са бивши членове на НС “Звено” (Георги Кулишев, Манол Стойнов, Кимон Георгиев) и на Радикалната партия (Пенчо Костурков).

Освен че членовете на БКП винаги са болшинство във всеки един от избраните състави на ПНС, то най-престижната длъжност на тази институция – председателското място, от 1947 до пролетта на 1964 г. е заемано все от видни дейци на тази партия – Минчо Нейчев, Георги Дамянов и Димитър Ганев.

Времето, през което начело на ПНС е секретарят на БЗНС Георги Трайков (1964-1971 г.), е период, в който Тодор Живков вече се е утвърдил във властта и заема едновременно постове първи секретар на ЦК на БКП и министър-председател на страната. В такава ситуация избирането на Г. Трайков за председател на ПНС се явява като възможност за разгръщане на политическа пропаганда, целяща да покаже, че в България има двупартийна система, а не едностранно комунистическо управление.

Анализът на съставите на Президиума на Народното събрание показва, че от 1947 до 1966 г. един от подпредседателите винаги е член на БЗНС – първо Кирил Клисурски, заменен в периода 1948-1950 г. от Петър

Попиванов, а от 1958 г. – Николай Георгиев. Това, че в последния състав на ПНС няма техен подпредседател, очевидно е заради предоставеното председателско място на Георги Трайков. Като казионна партия земеделците са добре представени в тази престижна държавна институция и за някои кадри на БЗНС включването им в ПНС се оказва добра възможност за заемането на висш държавен пост.

В ПНС намират място такива изявени дейци на Националния съвет на Отечествения фронт, каквито са Енчо Стайков, Боян Българанов, Кимон Георгиев, Георги Кулишев, Николай Георгиев, Иван Пашов, Роза Коритарова и др.

Най-много пъти в съставите на Президиума на Народното събрание е избран Георги Кулишев (министър на външните работи през 1946 г. и политически секретар на НС “Звено” през 1947-1949 г.) – 5 пъти, като след избирането му през 1950 г. той неизменно е един от членовете на тази институция до 1971 г.

По четири пъти са избирани (без значение дали още в първоначалния състав или след това са заменили даден член на ПНС) Али Рафиев, Димитър Димов, Минчо Минчев, Николай Георгиев, Пенчо Костурков, Тодор Павлов, Тодор Прахов и Тодор Янакиев.

Избирането на лица за членове на ПНС е повлияно от най-различни фактори. Например, през 1956 г. първият секретар на ЦК на БКП Тодор Живков е избран за член на ПНС, защото в СССР член на Президиума на Върховния съвет на СССР е Никита Хрушчов. Али Рафиев е избран неведнъж в ПНС заради провежданата от ръководството на БКП политика за приобщаване на турския етнос. Поради напредналата си възраст подпредседателят на Министерския съвет Кимон Георгиев е освободен от този пост и избран за член на Президиума на Народното събрание (1962 г.), защото новата му длъжност не е свързана с голямо натоварване.

Съставите на Президиума на Народното събрание са избирани по такъв начин, че да създават впечатлението за представителство на всички социални слоеве на българското общество – учители, лекари, работници и пр., а в политически план – както членове на БКП, БЗНС, НС “Звено”, БРСДП и Радикалната партия (преди последните три партии да прекратят своето съществуване), така и безпартийни. Например, в Президиума на Великото народно събрание са включени лозарят Петър Попиванов и печатарският работник Тодор Иванов, лекарят и бивш министър на народното здраве д-р Рачо Ангелов, както и опитният юрист и също бивш министър, оглавявал последователно Министерството на правосъдието и Министерството на народното просвещение д-р Минчо Нейчев и т. н.

Когато Президиумът на Народното събрание издава укази, тълкува закони, дава мнения до министерства и пр., трябва да се бори успешно с правна материя, нужни са хора, които са добре запознати със специфичните държавни функции в тази област. Ето защо в съставите на ПНС са избирани и хора с подходящо образование, с професионален житейски опит, с нужните политически и личностни качества. Сред тези личности се открояват имената на д-р Минчо Нейчев, Георги Добрев, Георги Кулишев, Минчо Минчев, Кимон Георгиев, Йордан Чобанов и други.

В параграфа “Председателската длъжност” е обърнато внимание на дейността на Минчо Нейчев, Георги Дамянов, Димитър Ганев и Георги Трайков в качеството им на председатели на Президиума на Народното събрание. Дадени са примери, които показват каква е реалната им политическа “тежест” в управлението на страната. Например, през 1948 г. Минчо Нейчев е принуден да дава обяснение пред “третия човек” в държавното и партийното ръководство на страната – подпредседателя на Министерския съвет и министър на външните работи Васил Коларов, относно произнесена от него реч в гр. Шумен. Макар Коларов да не

разполага с подобни правомощия спрямо председателя на ПНС, то високото положение на В. Коларов в партийната йерархия спрямо М. Нейчев води на практика до ситуация, в която председателят на ПНС се отчита за действията си и отговаря за тях не пред парламента, както повелява Конституцията, а пред члена на Политбюро на ЦК на БКП В. Коларов.

Следващите двама председатели на ПНС – Георги Дамянов (1950-1958 г.) и Димитър Ганев (1958-1964 г.), подобно на предшественика си Минчо Нейчев, са важни, но същевременно не и сред най-авторитетните фигури в Политбюро на ЦК на БКП. Г. Дамянов и Д. Ганев са затворени в себе си и не особено популярни сред населението партийни дейци. Ако изборът на М. Нейчев за председател на ПНС е заради качествата му на юрист, то изборът на Г. Дамянов е заради недоброто му здравословно състояние, което не му позволява да изпълнява пълноценно функциите на министър на народната отбрана. След смъртта на Георги Дамянов през 1958 г. за председател на ПНС е избран Димитър Ганев, който заема тази длъжност най-вече заради подкрепата, която оказва по-рано на първия секретар на ЦК на БКП Тодор Живков в борбата му срещу Вълко Червенков за първото място в партията и държавата.

За разлика от М. Нейчев, Г. Дамянов и Д. Ганев четвъртият и последен председател на ПНС Георги Трайков не е член на БКП, а секретар на БЗНС. Самото му избиране е с цел осъществяването на пропаганден ефект, но с действията си Г. Трайков сам показва, че в политически план изборът му за председател на ПНС с нищо не се различава от евентуалното избиране на някое лице от комунистическата партия вместо него в ПНС. Трайков е един от най-активните радетили за сътрудничество между земеделци и комунисти, както и за това БЗНС да изпълнява неотклонно задачите за “строителството на социализма”.

Всеки един от четиримата председатели на ПНС има различни личностни и професионални качества, но по отношение на осъществяваната от председателите на ПНС политика винаги се следва един основен принцип – съгласуване на дейността им и тази на целия ПНС с Политбюро на ЦК на БКП, без съгласието на което ПНС не предприема никакви важни действия.

В последния параграф на първа глава се разглежда администрацията на Президиума на Народното събрание – отделите, отделенията и службите към тази институция. В първия Правилник за устройството и работата на ПНС (1948 г.) са посочени следните структури: кабинет на председателя на ПНС; канцелария; отдел за укази и тълкуване на законите; отдел за изграждане и ръководство на народните съвети; отдел за молби и оплаквания; отделение за помилвания; отделение за ордени и почетни звания.

Съгласно Закона за опазване на държавната тайна от 1948 г. Президиумът на Народното събрание е длъжен, вследствие на което – и създава, специална служба за поверителната кореспонденция. В повечето случаи ПНС предимно получава такава и по-рядко му се налага да изпраща поверителна информация.

През годините броят и наименованията на отделите и отделенията на ПНС се променят, съобразно възникващите проблеми и потребности.

Например, по време на действието на последния състав на ПНС (1966-1971 г.) службите към него са 8 – кабинет на председателя на ПНС, канцелария, отдел “Народни съвети”, правен отдел, отдел “Приемна”, отдел “Ордени, медали и почетни звания”, финансово-счетоводен отдел, стенографски отдел.

През 1968 г. към ПНС се създава Координационен център, който трябва да осъществява превантивни действия в борбата срещу закононарушенията и престъпността в страната. За целта той координира действията на

различни държавни органи, спомага за взаимното им информиране за състоянието на законността и др.

Втората глава на дисертацията е озаглавена **“Дейност на Президиума на Народното събрание”** и съдържа следните параграфи: “Издаване на укази”; “Тълкуване на законите”; “Учредяване на ордени и почетни звания и награждаване с тях”; “Опрощаване на несъбираеми държавни вземания”; “Упражняване правото на помилване”; “Наименуване и преименуване на обекти с национално значение”; “Работа с жалби, сигнали и предложения”; “Ратифициране и денонсиране на международни договори”; “Международна дейност”.

В първия параграф се разглежда начинът за издаване на укази от ПНС, редът за издаването им, както и техният вид – нормативни и ненормативни.

С нормативните укази се доразвиват някои закони, урежда се устройството на различни държавни органи и т. н.

Ненормативните укази пък се издават въз основа на вече съществуваща правна материя, а не създават нова такава. С тях, например, се изменят или прекратяват задължения и пр.

Някои укази подлежат на задължително утвърждаване от парламента, което, ако не бъде сторено, се равнява на отмяна на действащ нормативен акт.

Чрез указите на Президиума на Народното събрание в държавното управление се установяват норми и се извършват промени, касаещи най-различни сектори на общественно-политическата и социално-икономическата система на България.

В практиката на ПНС има случаи, при които с укази се разрешават въпроси, уреждането на които трябва да се осъществява посредством приемането на закон.

Затова през септември 1956 г. вестник “Работническо дело” публикува решение на ЦК на БКП за повишаване ролята на парламента в управлението на страната – практиката за издаване на укази вместо закони по определен кръг въпроси е отчетена като погрешна и трябва да се преустанови.

Във втория параграф се разглеждат тълкувателните решения на Президиума на Народното събрание. Характерно за тях е, че след издаването им те променят и правоотношенията, които са настъпили още преди да се издаде съответното тълкувателно решение. Това е така, защото щом един закон е прилаган по различен начин от този, който ПНС приема за правилен след тълкуване, то тогава и действащите до този момент правоотношения, базираци се на неправилното прилагане на дадения закон, следва да претърпят промяна.

Президиумът на Народното събрание издава три наредби, с които се уточняват следните въпроси: при какви условия може да се иска издаването на тълкувателно решение от ПНС, кой може да подаде такова искане, как се разглежда и решава искането. Първата такава наредба е издадена през май 1948, втората е от януари 1952 г., а последната – май 1963 г.

В първите години на съществуването на ПНС възникват много спорове между ведомствата относно законодателството в страната, защото тогава е “началният етап на създаването, развитието и приложението на социалистическото право”. Става дума за споровете относно смисъла на законите и различните разбирания по приложението им. Само по себе си тълкуването на законите от Президиума на Народното събрание има силата на закон, а мотивите в дадено тълкувателно решение дават възможност да се изясни точния смисъл на закона.

Много важен помощник в тълкувателната дейност на Президиума на Народното събрание е Правният съвет. Той има непостоянен състав, който

се избира от ПНС. В този съвет, членовете на който се определят поотделно за всеки един случай, попадат предимно юристи, а най-често става дума за представители на Министерството на правосъдието, Главна прокуратура, Върховния съд, Министерството на финансите, Юридическия факултет на Софийския университет и на Правния институт към БАН. По време на заседанията на Правния съвет всеки обсъждан въпрос се разглежда детайлно от компетентни лица, а това позволява правилното му изясняване.

Промените в законодателството понякога водят до отмяна на тълкувателни решения. Така, след промяна в някои текстове на Гражданско-процесуалния кодекс, в началото на 1964 г. ПНС прекратява действието на свое тълкувателно решение тях.

Въпреки че наредбата за издаване на тълкувателни решения от 1963 г. е отменена след края на съществуването на ПНС през 1971 г., тя продължава да се използва още две години. Това е така, защото няма нормативен акт, уреждащ материята, свързана с тълкуването на законите. Тази ситуация се запазва до 1973 г., когато тълкуването на нормативните актове е разгледано в текстовете на приетия през с. г. Закон за нормативните актове.

В параграфа, разглеждащ учредяването на ордени и почетни звания и награждаването с тях, е обърнато внимание върху това, че след 9 септември 1944 г. в страната започва процес на създаване на изцяло нова наградна система. Учредяват се нови отличия, а старите са отменени или се изменя статутът им.

Със създаваните нови отличия в наградната система на НРБ се удостояват лица и колективи по най-различни поводи, като например, участие в съпротивителното движение, участие в политическата промяна на 9 септември 1944 г., участие в заключителния етап на Втората световна

война (есента на 1944-1945 г.), постижения в областите на икономиката, науката, образованието и културата.

Създават се различни юбилейни медали – за прослужени години в системата на МВР, за прослужени години в Българската народна армия и др.

През 1966 г. пък се създават четири нови ордена – “Стара планина”, “Мадарски конник”, “Орден на розата” и “За гражданска доблест и заслуга”, първите три от които са предвидени за чужденци.

Лицата, имащи “принос и дългогодишна служба” в различни области, са удостоявани и с почетните звания “Народен” и “Заслужил”. Първото от тях се дава на удостоени вече със званието “Заслужил” лица, имащи още по-големи заслуги. До март 1966 г. в България удостояванията с почетни звания са 1318.

В материалното производство пък наградените с ордени и медали за периода 1945-1968 г. са над 78 000 души.

Награждаванията в НРБ с ордени и някои медали от 1945 до 1971 г. са над 321 000.

Опрощаванията на несъбираеми държавни вземания също са в компетенциите на ПНС. Най-често занаятчии, търговци и земеделски стопани получават опрощаване на финансовите си задължения. Това в началото на 50-те години може да се обясни с обществено-икономическата обстановка в страната. Натискът върху земеделските стопани да влязат в ТКЗС върви редом с опрощаването на техни задължения в случай, че склонят да станат членове на ТКЗС. Доходите на частниците и кооператорите намаляват и вследствие на паричната реформа от 1952 г. Всичко това кара тези категории граждани да искат от ПНС опрощаване на задълженията си.

Започналата от 1953 г. известна либерализация на комунистическия режим води и до по-големи опрощавания – например, през октомври 1955

г. са опростени възникнали до края на 1950 г. задължения към Българска народна банка и Българска инвестиционна банка на членове на ТКЗС и на земеделски стопани, които до края на април 1956 г. станат такива членове.

В началото на 60-те години органите, имащи отношение към събирането на държавни вземания, се активизират и това довежда до повишаване на получаваните в ПНС молби, с които се иска опрощаване на такива суми.

През 1964 г. е приет Закон за опрощаване на задължения към държавата, с който са ликвидирани много стари задължения. Ето защо в средата на 60-те години броят на молбите за опрощаване в ПНС намалява.

През 1969 г., по случай 25-годишнината от 9 септември 1944 г., ПНС също опрощава голям брой стари задължения.

С тази своя дейност ПНС тушира и част от общественото недоволство, което възниква като следствие от политиката на управляващите в страната. Става дума най-вече за това, че глобите, високите данъци и други подобни мерки спрямо стопаните, които не желаят да влязат в ТКЗС-та, се отразяват тежко върху тази категория граждани. Последните, получавайки опрощаване на свои задължения, по-лесно могат да бъдат приобщени и така да се разшири социалната база на комунистическия режим.

Петият параграф е посветен на проблема за упражняване правото на помилване от Президиума на Народното събрание. Тази институция е постоянен получател на искания от този тип и се занимава периодично с тях. В много случаи, след като се вземат в предвид вида на престъплението, какви са мотивите на лишения от свобода или на неговите близки, които отправят съответната молба за помилване, ефектът от евентуалното освобождаване и пр., ПНС преценява, че влязла в сила присъда може да търпи промяна – осъденото лице получава свобода или поне намаляване на осъдителната си присъда.

Често помилванията на по-голям брой осъдени се правят по повод различни дати, които се отбелязват тържествено от българските граждани, (например, по случай Първи май или годишнините от 9 септември 1944 г.). В практиката обаче не са никак малко и случаите, в които ПНС не приема изложените мотиви в дадена молба за помилване и съответният молител остава да изтърпява наказанието си, наложено му от съда.

Най-известният случай, при който ПНС се занимава с молба на лице, искащо помилване, е този от края на 1949 г., когато е отхвърлена молбата за замяна на смъртната присъда на Трайчо Костов, който година по-рано е член на Политбюро и секретар на ЦК на БКП, а освен това и подпредседател на Министерския съвет и председател на правителствения Комитет по стопански и финансови въпроси. По този начин Тр. Костов се превръща в най-видната жертва на сталинизацията на страната.

За издадените присъди за престъпления като “измяна”, “предателство” и “шпионаж” ПНС много рядко дава помилване. Вярно е, че в годините на “Студената война” има лица, извършили такива постъпки, но в същото време нерядко такава “вина” се вменява на хора, които нямат нищо общо с приписваните им обвинения.

В началото на 50-те години при разглеждане молбите за помилване се “влага политичност и класов подход при разглеждането на преписките”. След смъртта на Сталин управляващите в България предприемат някои мерки в посока либерализация, като увеличават броя на помилваните лица.

В разглеждания параграф е обърнато внимание и върх факта, че по-голямата част от извършваните престъпления в НРБ през 60-те години са криминалните и най-често помилваните от ПНС лица са именно от тази категория. Колкото до смъртните присъди по това време, те са издавани най-често за извършването на тежки престъпления, като убийства, и затова рядко извършителите им получават помилване.

Годишнините от 9 септември 1944 г. не само са свързани с по-масови помилвания, но през 1964 г. дори е приет Закон за амнистията, с който се освобождават от изтърпяване на наказание извършителите на редица престъпления.

Шестият параграф е посветен на дейността на Президиума на Народното събрание да именува и преименува обекти в страната. Характерното за този процес е, че е много идеологизиран и в повечето случаи имената на свързани с комунизма личности и събития биват слагани на най-различни обекти, без значение за тяхното реално признание от обществото.

През пролетта на 1949 г. Президиумът на Народното събрание издава указ за наименованията с народностно и обществено значение, с който към ПНС се създава Комисия за наименованията и пренаименованията на обекти с народностно и обществено значение (занимаваща се с названията на най-важните обекти в България – градове, села и пр.). В нейния състав има член на ПНС (който е и нейн председател), както и по един представител от Комитета за наука, изкуство и култура (КНИК), Националния съвет на ОФ, Софийския университет и Държавния картографски институт.

Колкото до обектите от местен характер, за тях се създават комисии при градските и околийските народни съвети. Когато обаче обект от местно значение трябва да се наименува или преименува на името на даден деец, тогава председателят на ПНС трябва да е дал предварително своето съгласие на народните съвети за това.

От края на 40-те години започва преименуването на редица градове в страната – Варна (в периода 1949-1956 г. – Сталин), Свети Врач (от 1949 г. – Сандански), Дупница (от 1949 г. – Марек, а от 1950 г. – Станке Димитров), Шумен (между 1950 и 1965 г. – Коларовград), Неврокоп (от 1950 г. – Гоце Делчев), Горна Джумая (от 1950 г. – Благоевград). В

периода 1953-1962 г. Карлово носи името Левскиград, а пък в същото време Карнобат се нарича Поляновград.

От есента на 1952 г. в страната се забраняват наименования и преименувания на обекти, ако по-рано ЦК на БКП не е дал разрешение за това.

И върху тази дейност на ПНС оказва влияние започналата след XX конгрес на КПСС от 1956 г. десталинизация – през лятото на с. г. ПНС отменя наименованията на обекти, носещи имената на живи дейци. През август 1957 г. пък излиза нов указ за наименоване и преименуване на обекти в страната, отменящ този от 1949 г. В новия се посочва, че никакви обекти в страната не може да носят имената на живи хора.

През 1959 и 1963 г. се правят нови изменения в указа за наименоването и преименуването на обекти от национално и местно значение. Промените в тях се отнасят най-вече до това какви са функциите, които трябва да изпълняват местните органи на държавна власт – народните съвети, в случаите, при които се именува или преименува даден обект от местно значение.

Работата с жалбите, сигналите и предложенията на гражданите е разгледана в седми параграф на втора глава.

Приемната на Президиума на Народното събрание, която до 1956 г. се нарича Приемна на председателя на ПНС, има като основна задача разглеждането на жалби и предложения на гражданите. След като една жалба постъпи в ПНС, тя се проверява, анализира се и в определения от закона срок по нея се дава отговор.

Понеже има случаи, при които в Президиума на Народното събрание постъпват молби, отнасящи се до въпроси, чието разрешаване е от компетентността на други държавни органи, то при такава ситуация молбите се препращат до тях, за което се уведомяват и жалбоподателите, а на съответния държавен орган се предлага да информира ПНС за

результатите от разглеждането на жалбата. Без значение дали една молба е разгледана от ПНС или е била препратена до друг орган, то за нея се завежда специален фиш и молителят може да разбере когато пожелае кой я е разгледал и какъв е резултатът от нея.

Постъпващите молби в ПНС са от най-различно естество и третират всякакви въпроси – социални, жилищни, оплаквания на земеделски стопани срещу насилствената колективизация на земята и др.

След започване на “размразяването” в държавно-политическото развитие на източноевропейските страни през лятото на 1953 г., в България се прави опит за издигане престижа на Народното събрание, в това число и на ПНС. Това води до увеличаване на броя на жалбите и личните писма в ПНС. Посетителите в Приемната на Президиума на Народното събрание също се увеличават, а мнозина от тях са приемани лично от председателя на ПНС Георги Дамянов.

В дейността си по работата с жалбите, сигналите и предложенията Президиумът на Народното събрание извършва огромна по обем работа. Всички молби се анализират, за да се извадят нужните заключения – от какво се оплакват гражданите, какви са проблемите на обществото и т. н. Разполагайки с такава информация, ПНС я използва при даването на правни мнения, издаването на укази и др.

В осмия параграф е разгледана дейността на ПНС по ратифициране и денонсиране на сключените от правителството международни договори.

В началото на своето съществуване Президиумът на Народното събрание ратифицира договорите с източноевропейските страни за приятелство, сътрудничество и взаимна помощ. През 1948 г. са ратифицирани такъв тип договори със следните страни: Румъния (26 януари), СССР (1 април), Чехословакия (7 май), Полша (10 юни), Унгария (25 август.).

През 60-те години въпросните договори са подновени и повторно ратифицирани.

На 28 май 1955 г. Народното събрание ратифицира Варшавския договор, а ПНС само обнародва този акт на парламента. Това се прави, за да се придаде по-голямо значение на договора.

В края на 1959 г. ПНС ратифицира приетите решения на 12-тата сесия на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ).

Президиумът на Народното събрание ратифицира и търговски договори и спогодби с редица страни от Западна Европа, както и някои договорености, отнасящи се към различни международни инициативи за мир. Към последните спадат подписаният през 1963 г. между СССР, САЩ и Великобритания Московски договор за прекратяване на ядрените опити в атмосферата, който е ратифициран от ПНС през октомври с. г. През 1969 г. подобен акт е осъществен и спрямо подписания през 1968 г. в Москва, Лондон и Вашингтон Договор за неразпространение на ядреното оръжие.

Когато през 1961 г. е подписано българо-югославско споразумение за частично изменение на граничната линия по р. Тимок, то ратификацията година по-късно е осъществена от парламента. По същия начин се постъпва и през 1970 г., когато се разменят територии между България и Гърция, за да се извършат корекции по граничната линия на р. Марица.

Макар и рядко в практиката на ПНС има случаи, при които се денонсират някои договори. Такъв пример е договърът за приятелство, сътрудничество и взаимна помощ с Югославия (склучен през ноември 1947 г. в Евксиноград), който е денонсиран през септември 1949 г. Причината е влошаването на съветско-югославските отношения, довели до това, че като “верен съюзник” на СССР, България също разваля отношенията си с Югославия.

През 1959 г. пък са обезсилени всички договори, конвенции и споразумения, склучени до края на Втората световна война между

България и Япония, защото при сключването им и двете страни са били съюзници на Германия.

В последния параграф на тази глава е изследвана международната дейност на Президиума на Народното събрание. Тя е свързана с представляването на България в международните ѝ отношения, назначаването и отзоваването по предложение на правителството на дипломатически и консулски представители в други държави и приемането на акредитираните към него чужди представители.

Изпращането на български посланици в различни страни е дейност, която ПНС извършва регулярно. Но и в тази си дейност ПНС е в зависимо положение от Политбюро на ЦК на БКП и няма никаква реална тежест при избора на български дипломатически представители в чужди страни.

Част от международната дейност на Президиума на Народното събрание е и приемането на акредитираните в България чужди представители. На заемалите поста председател на ПНС – Минчо Нейчев, Георги Дамянов, Димитър Ганев и Георги Трайков ежегодно се връчват акредитивни писма на много чужди посланици.

Колкото до поддържането на връзки с държавните ръководители на чужди страни, ПНС контактува с тях най-вече посредством телеграми, писма и пр.

ПНС приема съвместни декларации с Министерския съвет, с Бюрото на Народното събрание или пък с Националния съвет на Отечествения фронт, в които се засягат различни международни въпроси. Например, във връзка с унгарските събития през 1956 г. тези институции излизат с такава съвместна декларация, в която подкрепят падането на “предателското” правителство на Имре Наги в Унгария и приветстват “разгрома на контрареволуционните сили” в тази страна. Изобщо, декларациите на ПНС (съвместни или – не) по международни въпроси са все в подкрепа на съветската външна политика и същевременно остро критикуват както

действията на САЩ, така и на всяка друга страна, която си позволи да провежда политика, предизвикваща негодувание у съветските държавни ръководители.

Параграфът, отнасящ се до Международната дейност на ПНС, включва и приемането на представители на чужди страни за разговори, както и посещенията на членове на ПНС в други държави. В тази връзка най-силно се открояват четирите посещения на председателя на ПНС Георги Трайков като водач на български делегации в СССР (май 1965 г.), Иран (ноември 1967 г.), Финландия (юни 1968 г.) и Судан (декември 1968-януари 1969 г.).

Последната **трета глава** на дисертацията е озаглавена **“Взаимоотношения на Президиума на Народното събрание с другите държавни органи на НРБ”** и е съставена от шест параграфа: “Народно събрание”, “Министерски съвет”, “Отделни министерства”, “Органи на съдебната власт”, “Местни органи на държавната власт”, “Създаване на Държавен съвет на НРБ”.

В първия параграф са посочени дейностите на ПНС, свързани с работата на парламента – свикване на сесии, подготовка на изборите за Народно събрание и др.

През 1950 г. ПНС издава указ, с който спира издаването на официалния парламентарен орган – “Държавен вестник”, а вместо него започва да излиза “Известия на Президиума на Народното събрание”. В края на 1962 г. ПНС издава друг указ, с който от 1963 г. отново започва печатането на “Държавен вестник”.

През лятото на 1950 г. председателят на ПНС Георги Дамянов предлага на Политбюро на ЦК на БКП действащото по това време Народно събрание да бъде наречено “първо”, по подобие на ситуацията в СССР, където след приемането на Конституцията от 1936 г. избраните върховни съвети започват да се номерират като “първи”, “втори” и т. н. В крайна сметка предложението е прието и в българската държавно-политическа

система е направена поредната аналогия със съществуващите порядки в Съветския съюз. Едва след 1989 г. е възстановена старата номерация и I НС става XXVII, II НС – XXVIII и т. н

Подобно действие за “скъсване” с “буржоазното” минало има и през 1951 г., когато Георги Дамянов предлага на Политбюро на ЦК на БКП издадените преди 9 септември 1944 г. закони, които към този момент не се прилагат, да се отменят. Един от приетите по време на действието на I (дн. XXVII) Народно събрание актове е Законът за отменяне на всички закони, издадени преди 9 септември 1944 г.

В параграфа са разгледани и взаимоотношенията на ПНС с постоянните комисии на Народното събрание, на които ПНС може, по своя преценка, да възлага задачи за изпълнение. Посочени са аспекти и от взаимоотношенията на ПНС с Бюрото на Народното събрание.

В условията на тоталитарен режим в страната ролята на парламента е формализирана в такава степен, че ПНС иска съгласието на ръководството на БКП дори и в случаи, при които трябва да се издаде указ за свикване на Народното събрание на сесия.

В следващия параграф, където са разгледани взаимоотношенията на ПНС с Министерския съвет, е обърнато внимание, че когато Народното събрание не заседава, правителството е подотчетно и под контрола на ПНС.

Макар ПНС да разполага с възможността да отменя актове на правителството, ако те си противоречат с Конституцията, до такова действие никога не се стига, въпреки че поводи не липсват. Причините са две. От една страна, ПНС и Министерският съвет са в постоянна кореспонденция по най-широк кръг въпроси на държавното управление и често ПНС отправя своите забележки към актовете на правителството. По този начин Министерският съвет в повечето случаи взема в предвид отправените му препоръки и прави съответните корекции в издаваните от

него нормативни документи. От друга страна, заради спецификата на тоталитарния режим, в условията на който действат Народното събрание и Министерския съвет, няма как да се отмени правителствен акт, който по принцип преди издаването му се съгласува с ръководството на комунистическата партия.

Трябва да се отбележи и още един аргумент, с който също може да се обясни защо ПНС не отменя актове на Министерския съвет. Става дума за това, че от 1947 до 1971 г. министър-председатели на НРБ са последователно Георги Димитров, Васил Коларов, Вълко Червенков, Антон Югов и Тодор Живков. Всеки един от тях е много по-високо в партийната йерархия и се ползва със значително по-голям авторитет в комунистическата партия, а и в страната изобщо, в сравнение с заемащия по същото време длъжността председател на ПНС, независимо дали на нея е избран Минчо Нейчев, Георги Дамянов, Димитър Ганев или пък земеделският лидер Георги Трайков.

В третия параграф се разглеждат взаимоотношенията на ПНС с различни министерства – Министерството на народната отбрана (МНО), МВР, Министерството на финансите и Министерството на транспорта.

По отношение на МНО са посочени осъществените от ПНС различни кадрови промени в Генералния щаб на армията и в различни военни части. Създаването на Държавния комитет по отбраната и някои промени в състава му също са обект на изследване. Дадени са и много примери за повишаване и понижаване във военни звания. Подчертани са и някои случаи, при които ПНС издава укази, с които променя сроковете за действителна военна служба, урежда правата на завършилите военни учебни заведения в НРБ и в чужбина и др.

В отношенията на ПНС с МВР също голямо място заемат кадровите промени – в Народната милиция (НМ) и в Комитета за държавна сигурност (КДС), както и повишаването в звание на служители на НМ и КДС. През

лято на 1965 г. ПНС издава указ за отделянето на КДС от МВР, но в началото на 1969 г. издава друг, чрез който КДС отново става част от системата на МВР. През февруари 1969 г. пък ПНС издава указ, чрез който преименува Министерството на вътрешните работи и държавната сигурност в Министерство на вътрешните работи. Макар такъв тип промени да са от компетенцията на парламента и в този случай да се погазва Конституцията, то ПНС извършва това преименуване, съобразенията за което са от “международен политически характер”.

Във взаимоотношенията с Министерството на финансите са посочени препоръката на ПНС към това министерство за нова тарифа за събираните от съдилищата такси (1952 г.), както и предложенията за изменението на някои нормативни актове, отнасящи се до самооблагането на населението през 60-те години.

Към Министерството на транспорта пък са отправени препоръки за вземане на мерки, във връзка с някои нередности, свързани с делата за престъпленията по транспорта (1952 г.). Освен това е посочена и кореспонденцията на ПНС с това министерство през 1961 г., свързана с несъответствията между Закона за автомобилния транспорт и Правилника за движение по улиците и пътищата.

Четвъртият параграф се отнася до взаимоотношенията на ПНС с органите на съдебната власт в България и най-вече – с Главна прокуратура и Върховния съд.

По отношение на първата институция са дадени примери, от които се вижда как в края на 40-те години ПНС дава своето съгласие на главния прокурор на републиката Димитър Георгиев за започване на наказателно преследване както срещу депутати от опозицията – Коста Лулчев, Петър Дертлиев и др., така и срещу членове на БКП – Трайчо Костов и др. Обърнато е внимание и върху вмешателството, което осъществява ръководството на комунистическата партия в работата на прокуратурата.

Като много важна дейност на ПНС тук трябва да се посочи разглеждането на ежегодните доклади на главния прокурор на НРБ. От тях става ясно не само състоянието на законността в страната, но и в каква посока ПНС насочва работата на прокуратурата. Въз основа на въпросните доклади ПНС взема решения, с които препоръчва предприемането на различни мерки срещу закононарушенията и престъпността. Последните се отнасят не само до Главна прокуратура, но когато се налага и до органи като МВР, Министерството на правосъдието, народните съвети и т. н.

От 1967 г. вече докладите на Главна прокуратура се разглеждат от парламента, но поради това, че той не заседава постоянно, в периода между сесиите му ПНС отново осъществява контролни функции спрямо прокуратурата.

След като през 1948 г. е създаден Върховният съд на НРБ, от 1952 г. неговият председател започва да внася ежегодни доклади за дейността на тази институция в ПНС. Тук ситуацията е сходна с тази на разглежданите от Президиума на Народното събрание сводки на главния прокурор на НРБ – ПНС обсъжда информацията, която му се предоставя от председателя на Върховния съд, дава своите препоръки, които при необходимост може да се отнасят и до Министерството на правосъдието, до МВР и т. н.

От 1967 г. докладите на председателя на Върховния съд се разглеждат от парламента, а когато той не е в сесия – контролната функция отново се изпълнява от ПНС.

В петия параграф е обърнато внимание върху осъществявания контрол от ПНС върху местните органи на държавна власт – народните съвети. Право на ПНС е да отменя неправилни решения на тези органи, както и да отзовава отделни съветници, а при нужда – дори и да разтурва тези органи.

През 1949 г. съвсем неоснователно са разтурени някои народни съвети, а причината е, че на проведените избори за органи на местната власт има

случаи, при които ОФ не успява да постигне желаня резултат. Аргументирайки се, че в тези селища, волята на по-голямата част от избирателите била друга, ПНС разтурва местните органи на държавна власт и насрочва нови избори. Те са спечелени категорично от ОФ, чиито представители стават мнозинство във всеки един народен съвет в страната. Този случай показва как местната държавна власт окончателно попада в ръцете на Отечествения фронт, следващ стриктно политиката на ръководството на БКП.

Понякога ПНС изпраща свои членове по места, за да подпомагат народните съвети, а в други случаи – служители към отдел “Народни съвети” или пък писменни инструкции към местните органи на държавна власт.

В края на 1955 г. ЦК на БКП взема решение сесиите на околийските и на селските народни съвети да се свикват по-често, отколкото предвижда Конституцията. На заседание на Политбюро на ЦК на БКП председателят на ПНС Георги Дамянов изказва несъгласие си срещу това, но възражението му остава безрезултатно – в ПНС постъпват огромен брой питания дали да се изпълняват текстовете на основния закон на страната или пък решението на ЦК на БКП.

През 1968 г. прокуратурата прави проверка, от която става ясно, че за по-малко от една година народните съвети са взели над 1200 незаконосъобразни решения, от които най-много са дело на селските народни съвети. Затова ПНС обръща внимание на главния прокурор на НРБ Иван Вачков от виновните длъжностни лица да се потърси отговорност.

През цялото си съществуване ПНС се сблъсква с най-различни закононарушения, извършени от народните съвети, и взема постоянно мерки за предотвратяването им.

През 1969 г. се закриват отделите на ПНС и на Министерския съвет, занимаващи се с народните съвети, и от тях се създава нов отдел, наречен както преди – “Народни съвети”, който е към ПНС, но с по-различни функции – да координира дейността между министерствата, централните ведомства и местните органи на държавна власт.

В последния параграф на трета глава е проследен преходът от Президиум на Народното събрание към Държавен съвет на НРБ.

Още в края на 50-те години е сформирана парламентарна комисия, която трябва да състави проект за изменение на Конституцията на страната. Обаче в началото на 60-те години е взето решение вместо частични промени в основния закон на страната да се приеме изцяло нова Конституция. Затова през 1964 г. е образувана специална комисия, начело на която застава първият секретар на ЦК на БКП и министър-председател на страната Тодор Живков, която да изработи проекта за нов основен закон на НРБ.

След като през 60-те години в някои социалистически страни се създават държавни органи, аналогични на Президиума на Народното събрание и наречени “Държавни съвети”, на юлския пленум на ЦК на БКП (1968 г.) е взето решение за създаването на Държавен съвет на НРБ. Изтъкваната причина е, че той ще осъществява едновременно законодателна и изпълнителна власт, което в социалистическите страни се смята за нещо естествено.

През март 1971 г. се провежда пленум на ЦК на БКП, на който се разглежда проекта за Конституция на страната. Тогава е прието предложение на Политбюро на ЦК на БКП, с което се осъществяват някои промени в изготвения вече проект, за да се приведе Конституцията в “пълно съответствие с решенията на юлския пленум на ЦК на партията” от 1968 г. По този начин се вмъкват текстове, според които бъдещият Държавен съвет ще “съединява вземането на решения с тяхното

изпълнение” и “осигурява съединяването на законодателната и изпълнителната дейност на държавата”. Освен това се посочва изрично, че сред държавните органи, върху които Държавният съвет ще упражнява контрол, когато парламентът не заседава, попада и правителството. Накрая се дава възможността на Държавния съвет да възлага на председателя си “осъществяването на някои от своите правомощия”.

През май 1971 г. новата Конституция на НРБ влиза в сила, а на 8 юли 1971 г. се създава и Държавният съвет на НРБ, с което Президиумът на Народното събрание престава да съществува.

Държавният съвет заседава рядко, а за изпълнение на функциите си образува Оперативно бюро, въпреки че то не е предвидено нито в Конституцията, нито в друг закон на страната. Председателят на Държавният съвет, който до промените от 1989 г. е Тодор Живков, практически се превръща в едноличен държавен глава, защото сам изпълнява представителните функции.

С влизането в сила на Конституцията от 1971 г. и създаването на Държавен съвет вместо Президиума на Народното събрание няма коренна промяна в политическата система на страната. Новосъздаденият орган на управление има повече правомощия в сравнение със своя предшественик, но образуването на Държавния съвет дава възможност на Т. Живков още повече да закрепил своето положение във властта, а не предлага никаква реална промяна във начина, по който се осъществява управлението на страната.

Измежду колективните органи, които трябва да играят ролята на държавен глава в НРБ, Президиумът на Народното събрание успява да просъществува най-дълго – почти 24 г., а Държавният съвет – около 20 г. Настъпилите през 1989 г. промени довеждат не само до прекратяване на съществуването на Държавния съвет (април 1990 г.), но и до края на комунистическия режим в България.

